

Jaarverslag 2016-2017

Bijzondere leerstoel

'Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid,
met bijzondere aandacht voor de maatschappelijke aspecten'

ingesteld door het

KSGV

Kenniscentrum voor Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid

aan de

Tilburg School of Catholic Theology

Tilburg University

Prof. dr. J.Z.T. Pieper

1. Inleiding

Met ingang van 1 september 2015 is dr. Joseph Z.T. Pieper vanwege het KSGV benoemd tot bijzonder hoogleraar aan de *School of Catholic Theology* van de Universiteit van Tilburg. De leeropdracht luidt “Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de maatschappelijke aspecten” en betreft de wetenschappelijke doordenking van het belang van zingevingsvraagstukken, zoals die zich in de huidige maatschappij en cultuur voordoen.

De Raad van Toezicht rond de bijzondere leerstoel kent vier leden: prof. dr. M.H.F. (Marinus) van Uden, (voorzitter), hoogleraar religiepsychologie, en bijzonder hoogleraar 'Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de psychologische aspecten' vanwege het KSGV aan Tilburg University; prof. dr. M. (Marcel) Sarot, hoogleraar fundamentele theologie en decaan, Tilburg School of Catholic Theology, Tilburg University; prof. dr. G.A.F. (Staf) Hellemans hoogleraar religiesociologie, Tilburg School of Catholic Theology, Tilburg University; mevr. dr. C.G.M. (Lia) Vergouwen, cultuur- en godsdienstpsycholoog, oud-coördinator Pastoraal Psychologische Leergang te Utrecht, begeleidster Congregatie Zrs. van OLV te Amersfoort, staflid Karmelitaans Centrum voor Spiritualiteit te Haarlem en KSGV bestuurslid.

Een belangrijke ontwikkeling in Nederland is de verschuivende verhouding tussen burger en overheid. De hulpbehoevende burger wordt eerst geacht zelf zijn problemen op te lossen d.m.v. zelfredzaamheid en activeren van sociale netwerken. Daarna pas stelt de overheid een vangnet ter beschikking van professionele ondersteuning. Hierin past ook de extramuralisering in de gezondheidszorg en bijgevolg de noodzaak van heroriëntatie van het aanbod aan geestelijke verzorging, dat vooral aan instellingen (zorginstellingen, krijgsmacht, justitie) gebonden was.

Hoe nu gaan burgers in deze laat-moderne condities van de Nederlandse samenleving om met hun zingevingsvragen? In hoeverre is er sprake van zelfredzaamheid (in de vorm van een zelf samengesteld levensbeschouwelijk coping-repertoire), in hoeverre van een beroep doen op intermediaire groepen (en welke rol speelt de plaatselijke geloofsgemeenschap hierin) en in hoeverre is er behoefte aan professionele ondersteuning (in de vorm van begeleiding door geestelijk verzorgers)?

De opstart van de leerstoel heeft zich vooral gericht op:

1. Nadere verkenning van het veld, leidend tot de oratie “*Thuis in de kosmos. Zingevingvraagstukken in de participatiesamenleving*”
2. Gesprekken met potentiële promovendi.

Naast de 0.2 fte aanstelling op grond van de bijzondere leerstoel is de leerstoelhouder voor 0.5 fte aangesteld als godsdienst- en pastoraalpsycholoog bij de TST van de Tilburg University. Beide aanstellingen hebben aanzienlijke raakvlakken, waardoor ze elkaar versterken.

2. Onderzoeksactiviteiten

Het thema ‘religieuze coping’ werd tot nu toe vooral in de context van psychische gezondheid en de GGZ uitgewerkt. (Religieuze) coping richt zich op de stressoren, de inschatting van de ernst van de stressoren, de hulpbronnen (met name levensbeschouwing) voor het copingproces en de effecten van het copingproces. Dit paradigma wordt nu toegepast op het maatschappelijk domein. Welke stressoren spelen in de participatiesamenleving en hoe zijn deze verbonden met zingevingsvragen, hoe verloopt de inschatting, welke levensbeschouwelijke bronnen staan ter beschikking in het huidige Nederlandse levensbeschouwelijke landschap, welke effecten kunnen worden verwacht? Een eerste verkenning heeft geresulteerd in de oratie: *Thuis in de kosmos. Zingevingsvraagstukken in de participatiesamenleving*. Tilburg: Tilburg University, 2016, pp. 60.

In samenwerking met (oorspronkelijk) prof. dr. H. Alma (Universiteit voor Humanistiek) en prof. dr. Rien van Uden (Tilburg University) wordt het paradigma van religieuze coping ook toegepast op het omgaan met familiale en maatschappelijke problemen door hoogopgeleide moslima’s van Marokkaanse afkomst. Dit heeft geresulteerd in een promotie op 21 december 2016 aan de Tilburg University. Promovenda was mevrouw Leonie van der Valk (Hogeschool Amsterdam). Hieruit zijn inmiddels twee (potentiële) publicaties voortgekomen.

Het thema zingeving wordt in samenwerking met dr. W. Smeets (Radboud University) en dr. N. Smeets-Hijweege uitgewerkt in de context van de gezondheidszorg. Concreet is er onderzoek gedaan bij medisch specialisten van academische ziekenhuizen in Nederland over hun manier van omgaan met zingevingsvragen van patiënten. In 2016 zijn vier publicaties hierover verschenen. Hierbij aansluitend is door prof. Dr. H. Zock, dr. A. Visser en ondergetekende in september 2017 een aanvraag ingediend bij Porticus geheten: ‘Spirituele zorg dichtbij huis. Integratie van geestelijke verzorging in de extramurale zorg in Nederland.’

Via het onderzoeksproject ‘spiritual coping in late modernity’ staat de leerstoel in verband met het volgende onderzoekprogramma van de TST: *De laatmoderne transformatie van religie: de casus van het nieuwe katholicisme*. In dit verband bereidt ondergetekende samen met prof. Dr. J. Först een studiedag voor getiteld ‘Waar blijft het christendom. Bronnen en vindplaatsen van zin in de laatmoderne samenleving.’ De lezingen zullen tot een boek worden gebundeld.

3. Promotiebegeleidingen

Afgerond in 2016:

L. van der Valk. *Steun zoeken bij Allah. Religiositeit, bidden en religieuze coping van Nederlandse, hoogopgeleide moslima’s van Marokkaanse afkomst*.

21 december 2016, Tilburg University

Promotoren: prof. dr. J. Pieper en prof. dr. M. van Uden

Promotietrajecten:

-- Gesprekken met mevrouw De Bruin-van der Knaap (docente ROC Hoornbeek) over het onderzoeksvoorstel “*Religieuze coping, cognitieve vermogens en zelfbeeld. Een onderzoek onder reformatorische en katholieke jongeren*”. Resultaat: onderzoeksvoorstel wordt voorbereid voor opname in de graduate school van de TST. Mede promotor: prof dr. M. van Uden.

-- Gesprekken met Marcel Wielhouwer (geestelijk verzorger/pastoraal werker in verpleeg/verzorgingshuis Opella, Ede.) Thema: *zingeving in de thuiszorg*. Resultaat: onderzoek is opgenomen in de graduate school van de TST onder de titel ‘Meaning in the elderly home care.’ Co-promotor: dr. W. Smeets, Radboudumc.

4. Onderwijs

- Cursus ontwikkeld voor LUCE (postinitieel onderwijs van de TST): *crisis, coping en ritueel*. Periode sept-dec 2017: 13 deelnemers.
- Begeleiding 2 MA-scripties en 1 BA-scriptie (2 afgerond, 1 lopend) aan de Rijksuniversiteit Groningen en 2 BA-scripties aan de Universiteit Utrecht (lopend).
- TST-onderwijs: inleiding in de godsdienstpsychologie; pastoraat en psychopathologie; spiritualiteit en mystagogie.

5. Valorisatie

--Lezingen:

- 23-11-2016: "Samenwerking tussen geestelijke verzorging en psychologie/psychiatrie", lezing op de Corpsdagen defensie. Ellecom, de Veluwe.
- 20-03-2017. Barmhartigheid vanuit godsdienstpsychologisch perspectief. Martinusparochie, Voorburg.

--Interviews:

- Mix. Flexibel geloven, blz. 14, over multiple religious belonging.
- gezondheidNU over zingeving/spiritualiteit en gezondheid (in press).

--Subsidieaanvraag:

- Gezondheid en groen in de gemeente Beekdaelen*. Aanvraag provinciale projectsubsidie in het kader van de oprichting van de gemeente Beekdaelen, augustus 2017.

6. Participatie in de wetenschappelijke-professionele infrastructuur

- Voorbereiden *studiedag* 'Waar blijft het christendom. Bronnen en vindplaatsen van zin in de laat-moderne samenleving.' Tilburg, 17 november 2017.

--Manuscript- en promotiecommissies:

- W. Yang. 'Ont-worden' om te worden wie je bent. De beleving van het lichaam bij kanker tussen zelfvervreemding en zelfverwerkelijking. Een empirisch-theoretisch onderzoek naar geleefde spiritualiteit. Radboud Universiteit.
- L. van Gulik. *Moongazers & Trailblazers*. Creative dynamics in low country wicca. TiU.
- W. van der Jagt. "Religion and internalizing and externalizing problem behaviour in adolescents". Radboud Universiteit.

- Lid* van de International Association for the Psychology of Religion.

7. Publicaties

H. Zock, J. Pieper & W. Krikilion (2017). Inleiding. In: H. Zock, J. Pieper & W. Krikilion (red.). *Zin buiten beeld? Zorg voor zinzoekers vandaag*. Tilburg: KSGV, 7-15.

L. van der Valk, J. Pieper & M. van Uden (2017). Bidden als vorm van religieuze coping bij moslima's van Marokkaanse afkomst. *Yearbook for Ritual and Liturgical Studies*, Vol. 33, 74–91. DOI 10.21827/5a2e428f5f36b.

L. van der Valk, J. Pieper & M. van Uden (2018). Vertrouwen op Allah. Religieuze coping van hoogopgeleide Nederlandse moslima's van Marokkaanse afkomst. *Religie en Samenleving*, 13-1, 5-27.

8. Bestuurstaken

-- lid van het bestuur van het KSGV

--lid van de redactie van de KSGV-studies

--fractievoorzitter van de politieke partij PRO, gemeenteraad Onderbanken

--lid van het AB van de intergemeentelijke sociale dienst Brunssum, Onderbanken en Landgraaf

--lid van de regiegroep, die het fusieproces van de gemeenten Nuth, Schinnen en Onderbanken begeleidt

--lid van de examencommissie van de TST

--lid van de faculteitsraad van de TST